

CHALLENGES MADE BY THE PANDEMIC IN GEORGIAN BUSINESS AND OPPORTUNITIES TO OVERCOME THEM

Copyright © 2022 The Author/s
Peer review method: Double-Blind
Accepted: February 03, 2022
Published: April 04, 2022
Original scientific article
DOI: <https://www.doi.org/10.52340/tne.2022.17.1.01>

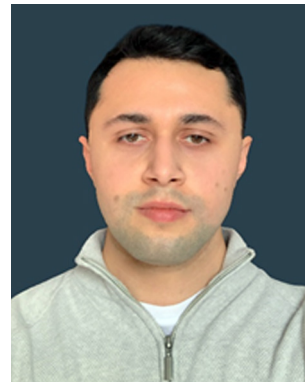
Manana Kharkheli

Doctor of Economics

Associate Professor of TSU

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6776-6324>

E-mail: manana.khakheli@tsu.ge

Mikheil Makasarashvili

PhD student,

Invited Teacher at TSU

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0539-761X>

E-mail: makasarashvilimikheil@gmail.com

ABSTRACT

The paper work talks about the great negative impact of the pandemic on Georgian business. If in the period 2013-2019, before the pandemic, business in Georgia was developing significantly, in 2020, after the pandemic, it began to fall. This was especially the case in small businesses, where turnover (98.9%), output (99%), financial performance (99%) and employment (85.4%) decreased compared to 2019. Due to anti-pandemic restrictions, 49,446 jobs were lost in small businesses, with the same number of people joining the already large army of unemployed for an indefinite period.

In such a situation, the unemployed need protection. The author of the article shares the opinion of other scientists that it is time to introduce unemployment insurance in Georgia. He also supports the opinion of other Georgian scientists (V. Papava, V. Charaia, L. Sachaleli and others) that the atypical crisis caused by the pandemic needs special study, that it is time for a new understanding of economic policy, adaptation to a new, pandemic reality. In order to implement the ISO-9001 standard in small businesses, etc.

Keywords: COVID-19; Atypical crisis; business; Growth rate; Falling rate.

პანდემიით შექმნილი გამოწვევები საქართველოს ბიზნესში და მათი დაძლევის შესაძლებლობები

მანანა ხარხელი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
თსუ ეკონომიკის და ბიზნესის
ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი
manana.khakheli@tsu.ge

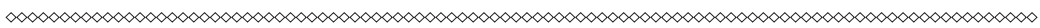
მიხეილ მაკასარაშვილი,
დოქტორანტი, თსუ ეკონომიკის
და ბიზნესის ფაკულტეტის
მონვეული პედაგოგი
makasarashvilimikheil@gmail.com

აბსტრაქტი

ნაშრომში საუბარია იმაზე, თუ რა დიდი იყო პანდემიის უარყოფითი გავლენა საქართველოს ბიზნესზე. თუ 2013-2019 წლების პერიოდში, ე. ი. პანდემიამდე, საქართველოში ბიზნესი მნიშვნელოვნად ვითარდებოდა, 2020 წელს, ანუ პანდემიის შემდეგ დაიწყო მისი დაცემა. განსაკუთრებით ეს გამოჩნდა მცირე ბიზნესში, სადაც 2019 წელთან შედარებით შემცირდა ბრუნვა (98,9%), პროდუქციის გამოშვება (99%), ფინანსური შედეგი (99%) და დასაქმება (85,4%). ანტიპანდემიური შეზღუდვების გამო, მცირე ბიზნესში დაიკარგა 49446 სამუშაო ადგილი, ე. ი. ამდენივე ადამიანი გამოუცნობი ვადით მიემატა უმუშევართა ისედაც დიდ არმიას.

ასეთ ვითარებაში სამუშაო დაკარგულებს დაცვა სჭირდებათ. სტატიის ავტორი იზიარებს სხვა მეცნიერთა აზრს, რომ დადგა დრო საქართველოში შემოღებული იქნას უმუშევართა დაზღვევა. იგი აგრეთვე, მხარს უჭერს სხვა ქართველი მეცნიერების (ვლ. პაპავას, ვ. ჭარაიას, ლ. საჩალელს და სხვები) აზრს იმის შესახებ, რომ პანდემიით გამოწვეულ ატიპიურ კრიზისს სპეციალური შესწავლა სჭირდება, რომ დადგა დრო მოხდეს ეკონომიკური პოლიტიკის ახლებური გააზრება, ახალ, პანდემიურ რეალობაზე მორგების მიზნით კი მცირე ბიზნესში მოხდეს ISO-9001 სტანდარტის იმპლემენტაცია და ა. შ.

საკვანძო სიტყვები: COVID-19; ატიპიური კრიზისი; ბიზნესი; ზრდის ტემპი; დაცემის ტემპი.

შესავალი

COVID-19 პანდემიის გავრცელებამ მსოფლიო ეკონომიკა გლობალურ კრიზისში მოაქცია. აკადემიკოსმა ვლ. პაპავამ მას ატიპიური ეკონომიკური კრიზისი უწოდა და სწორედ მისი არატიპიურობის გამო, ეკონომიკურ მეცნიერებას იგი სპეციალური კვლევის საგნად შესთავაზა [Papava, 2020].

COVID-19 პანდემიით გამოწვეული კრიზისი მთელ მსოფლიოს მოედო. მან განსაკუთრებით დიდი ზიანი მოუტანა პატარა ქვეყნების ეკონომიკებს, კერძოდ, ბიზნესს, რადგან პანდემიის წინააღმდეგ შემოღებული შეზღუდვები მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ყველაზე მასშტაბური იყო [Kakaulia & Kapanadze, 2021].

უაღრესად დიდი იყო COVID-19 პანდემიის უარყოფითი გავლენა საქართველოს მთლიან ეკონომიკაზეც. მისი მიზეზით 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით ქვეყნის მთლიანი სამამულო პროდუქტი 6,1%-ით შემცირდა [Mekvabishvili, 2021].

ბიზნესს ეკონომიკის ხერხემალს უწოდებენ. მართლაც, ბიზნესი ეკონომიკური როლის გარდა, რაც მის სტაბილურად განვითარებაში გამოიხატება, ასრულებს სოციალურ ფუნქციასაც. ეს უკანასკნელი მოსახლეობის დასაქმებაში ვლინდება.

ვერ ვიტყვი, რომ COVID-19 პანდემიის დაწყე-

ბამდე საქართველოში ბიზნესი მაღალგანვითარებული იყო და ყველა იმ კრიტერიუმს აკმაყოფილებდა, რომლებითაც ფასდება ევროპაში ბიზნესი. იყო ნაწილობრივ სუბიექტური და ნაწილობრივ ობიექტური მიზეზებით გამოწვეული ნაკლოვანებები, მაგრამ საქართველო ამ ნაკლოვანებების გამოსწორების გზას ადგა. სწორედ ამ მიზნით იქნა შემოღებული მიკრო და მცირე ბიზნესის სტატუსი და მათი შეღავათიანი (1%) დაბეგვრა, დაინერგა ბიზნესის დაბეგვრის ესტონური მოდელი და სხვა.

დღეს საქართველოს ბიზნესი უფრო დიდი, შეიძლება ითქვას კატასტროფული გამოწვევების წინაშე დგას. ეს არის COVID-19 პანდემია, რომელსაც კოლოსალური ზარალი მოაქვს. წინამდებარე სტატიაში შევეცდებით წარმოვადგინოთ როგორ შეაფერხა პანდემიამ ბიზნესის განვითარება საქართველოში და რა ზარალი მოუტანა მას.

ძირითადი ტექსტი

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, წლების მანძილზე საქართველოში ბიზნესის განვითარება საკმაოდ ჩამორჩენილი იყო. ეს განსაკუთრებით ეხებოდა მცირე და საშუალო ბიზნესს. არადა ეს სწორედ ის სფეროებია, რომელთა განვითარებით დაიწყო ევროპის ქვეყნებში საბაზრო ეკონომიკის განვითარება და

ბიზნესის განვითარების ტემპები საქართველოში პანდემიამდე და პანდემიის შემდეგ

	პანდემიამდე (2013-2019 წლები)								პანდემიის შემდეგ
	2013 წ. %-ად 2012 წელთან	2014 წ. %-ად 2013 წელთან	2015 წ. %-ად 2014 წელთან	2016 წ. %-ად 2015 წელთან	2017 წ. %-ად 2016 წელთან	2018 წ. %-ად 2017 წელთან	2019 წ. %-ად 2018 წელთან	საშუალო ტემპი 2013-2019 წლებში	2020 წ. %-ად 2019 წელთან
1. რეგისტრირებულ სანარმოთა რიცხვი	106,8	107	105,8	100,7	107,1	106,6	106,1	105,7	104,9
2. ბრუნვა (მლნ ლარი)	105,4	112,9	113,8	112,4	111,9	120,7	125,8	114,7	104,8
3. პროდუქციის გამოშვება (მლნ ლარი)	101,9	110,7	115,0	113,8	111,8	109	114	110,9	97,3
4. ფინანსური შედეგი (მლნ ლარი)	89,0	87,9	66,7	201,2	143	98,7	118,1	86,6	90,5
5. დასაქმებულთა რიცხვი	103	107,4	105,8	106,3	106,2	103,7	103,1	105,1	93

წყარო: ცხრილი შედგენილია ჩვენს მიერ „საქსტატის“ ინფორმაციაზე დაყრდნობით.

მხოლოდ შემდეგ შეიქმნა მსხვილი სტრუქტურები [კურდღელია, 2021]. აღმოსავლეთ ევროპის ყოფილმა სოციალისტურმა ქვეყნებმა თავიდანვე გახსნეს ბიზნესინკუბატორები და იქ უფასოდ, მასიურად მოამზადეს მოსახლეობა ბიზნესის დასაწყებად. საქართველოში ასეთი ბიზნესინკუბატორები დღემდე არ გახსნილა. სწორედ ამიტომ საქართველოში მენარმოების განვითარება შეფერხდა.

დამოუკიდებლობის მოპოვების დღიდან ბიზნესის სფეროში ჩატარებული ყველა სამეცნიერო კვლევა ადასტურებდა ამ სფეროში, განსაკუთრებით მცირე და საშუალო ბიზნესში, კარდინალური ღონისძიებების გატარების აუცილებლობას, რათა გაჩენილიყო სამუშაო ადგილები და გაუმჯობესებულიყო მოსახლეობის ცხოვრების დონე. ცნობილია, რომ მცირე და საშუალო სანარმოები 1,5-2,0-ჯერ მეტ სამუშაო ადგილებს ქმნიან მსხვილ სანარმოებთან შედარებით და ამ გზით განსაკუთრებულ როლს ასრულებენ ქვეყნის კეთილდღეობის ამაღლებაში [თოქმაზიშვილი, 2017].

2012 წლის 1 ოქტომბერს საქართველოს მთავრობაში მოსულმა პარტია „ქართულმა ოცნებამ“ მეცნიერ-მკვლევარების და აგრეთვე ბიზნესმენტთა ეს რეკომენდაციები გაითვალისწინა და ბიზნესის განსავითარებლად მთელი რიგი ღონისძიებები გაატარა: გახსნა სსიპ „მენარმოების განვითარების“ სააგენტო, დააფუძნა თანადაფინანსების პროგრამები „ანარმოე საქართველოში“, „შექმენი მომავალი“, „იაფი კრედიტი“, მცირე ბიზნესის სტატუსმიღებულ სანარმოებს 1%-მდე შეუმცირა გადასახადი

და ა.შ. ასე რომ, ქართულმა ბიზნესმა 2013 წლიდან განვითარებისკენ სვლა დაიწყო. ეს საბუთდება იმ ინფორმაციით, რომელსაც საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური ავრცელებს ამ საკითხზე. განსაკუთრებით ზრდა დაეტყო მცირე და საშუალო ბიზნესს (იხ. ცხრილი 1, 2). ეს პროცესი გაგრძელდა პანდემიის დაწყებამდე, რომელიც 2020 წლის 11 მარტს გამოცხადდა და ანტიპანდემიური შეზღუდვებიც 1 აპრილიდან დაიწყო. ამან მთლიანად შეცვალა წინა 2013-2019 წლებში ბიზნესში ჩამოყალიბებული ეკონომიკური მაჩვენებლების ზრდის ერთობ პოზიტიური ტენდენცია (გარდა მოგების მაჩვენებლისა).

პანდემიის დაწყების შემდეგ, ვითარება რადიკალურად შეიცვალა. ცხრილი 1 გვიჩვენებს, რომ 2020 წელს ბიზნესში ბრუნვა მაინც გაზრდილა, მაგრამ ეს მოხდა მსხვილი კომპანიების ხარჯზე, მცირე და საშუალო კომპანიებში კი, ბრუნვა ყველგან შემცირდა სხვა მაჩვენებლებთან ერთად (იხ. ცხრილი 2). მსხვილ ბიზნესშიც ბრუნვა გაეზარდათ არა ყველა პროფილის სანარმოებს, არამედ, ძირითადად, სოფლის მეურნეობის, სამთომოპოვებითი მრეწველობის, მშენებლობის, ხელოვნების და გართობა-დასვენების მსხვილ სანარმოებს.

მართალია, 2020 წლის სტატისტიკური ინფორმაციით მსხვილ სანარმოებს ბრუნვაში 58,3% უკავიათ, ხოლო მცირე და საშუალო ბიზნესს მხოლოდ 47,7%, მაგრამ, საქართველოს მოსახლეობის სიღარიბის ფონზე (აბსოლუტური სიღარიბე 21,3%, შეფარდებითი 26,7%) მთავარი მაინც არის მოსახლეობის

მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარება საქართველოში

	პანდემიამდე								პანდემიის შემდეგ
	2013 წ. %-ად 2012 წელთან	2014 წ. %-ად 2013 წელთან	2015 წ. %-ად 2014 წელთან	2016 წ. %-ად 2015 წელთან	2017 წ. %-ად 2016 წელთან	2018 წ. %-ად 2017 წელთან	2019 წ. %-ად 2018 წელთან	2020 წ. %-ად 2019 წელთან	
ბრუნვა: მცირე ბიზნესი საშუალო ბიზნესი	97,1 133,2	123 102	111 109,4	421,1 292,9	105,6 118	109,6 112	109 113,6	98,9 97,2	
პროდუქციის გამოშვება: მცირე ბიზნესი საშუალო ბიზნესი	96,8 128,8	117,4 111	110,6 117,4	384 293	113,3 113,4	106,5 114	110,7 113,1	99,0 100	
ფინანსური შედეგი: მცირე ბიზნესი საშუალო ბიზნესი	228,3 170,4	97,6 40	123 123,9	751,5 141,5	83 371	186 102,5	135,6 93,1	80,2 0,2	
დასაქმება: მცირე ბიზნესი საშუალო ბიზნესი	89 131,8	121,2 93,6	100,5 110,8	181 141,2	107,3 102,1	100,5 110	102 95,2	85,4 99,6	

წყარო: ცხრილი შედგენილია ჩვენს მიერ „საქსტატის“ ინფორმაციაზე დაყრდნობით.

დასაქმება. ამ მაჩვენებლით კი, 2019 წელს ანუ პანდემიამდე მცირე და საშუალო ბიზნესს ერთად ეკავათ მთელი დასაქმების 65% [ბიზნესსექტორი საქართველოში, 2020], 2020 წელს კი დაიკავეს მხოლოდ 62,9% [ბიზნესსექტორი საქართველოში, 2021].

2020 წელს 2019 წელთან შედარებით, ბიზნესში დასაქმებულთა რაოდენობა შემცირდა 52978 კაცით. აქედან საშუალო ბიზნესში იგი შემცირდა 49 კაცით, მცირე ბიზნესში კი 49446 კაცით. მცირე ბიზნესში პანდემიის გამო დასაქმებულთა რაოდენობა არ შემცირებულა მხოლოდ სამთომოპოვებით მრეწველობაში, ხელოვნებაში, გართობა და დასვენების სფეროში, ყველა დანარჩენ მცირე საწარმოებში ანტიპანდემიური შეზღუდვების გამო, დასაქმებულები გაუშვეს სამსახურიდან. ასეთმა ანტიპანდემიურმა ცვლილებებმა ზარალი მიაყენა ქვეყნის ეკონომიკასაც და თვით დასაქმებულ მოსახლეობასაც. განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ მცირე მენარმეები (მიკრომენარმეების ჩათვლით). როგორც ცნობილია, თავიანთი ბიზნესით ისინი ვერავითარ დანაზოგს ვერ აკეთებენ და მხოლოდ ოჯახებს არჩენენ. ამ საწარმოთა დახურვით ისინიც მიემატნენ საზოგადოების გაჭირვებული წევრების რიცხვს, რომელთა რაოდენობა ისედაც ცოტა არ იყო საქართველოში, და რომლებიც სახელმწიფო ბიუჯეტიდან

შემნეობას იღებენ. ჩვენი აზრით, მცირე მენარმეთა ამ ფენას მეტი სოციალური დახმარება უნდა აღმოუჩინოთ, თანაც იმ სიდიდის და იმ ზომის, რომ მან მათ გაზარმაცებას არ შეუწყოს ხელი. დადგა დრო გავიაზროთ მაღალი რანგის ქართველ სპეციალისტთა აზრი, რომ საჭიროა საქართველოში ამოქმედდეს უმუშევართა დაზღვევის სისტემა [კაკულია, 2020]. ამის გარდა, ახლა, როგორც არასდროს, უნდა გააქტიურდნენ სოციალური ეკონომიკის ორგანიზაციები - ასოციაციები, ფონდები, კოოპერატივები - და ფოკუსირდნენ COVID-19 პანდემიის პირობებში მცხოვრებ მოსახლეობის პრობლემებზე [ბოჭოიძე ლ. & ჩინჩალაძე მ., 2020].

COVID-19 პანდემიის მიზეზით გამოწვეულმა შეზღუდვებმა უდაოდ დიდი ზარალი მოუტანა საქართველოს. მეცნიერების მ. კაკულიას და ნ. კაპანაძის გათვლებით ეს დანაკარგი 2020 წელს 4,240 მლრდ ლარს შეადგენდა [Kakulia & Kapanadze, 2021]. COVID-19 პანდემია კი დღესაც გრძელდება. „ჯანმოს“ გათვლებით, პანდემია 2022 წელს დამთავრდება. ეს ვარაუდია მხოლოდ და არც სახელმწიფო მთავრობებს და არც მოსახლეობას არ უნდა ჰქონდეს იმის იმედი, რომ ეს ნამდვილად ასე მოხდება. მოსახლეობაც და სახელმწიფო მთავრობებიც მზად უნდა იყონ ყველანაირი სხვა სცენარისთვის. განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა ეკისრებათ

ქვეყნის მთავრობებს როგორც მოსახლეობის ჯანმრთელობის, ისე სოციალური დაცვის უზრუნველყოფის საქმეში [Archvadze, 2021].

ზოგიერთმა ქართველმა მეცნიერმა პარადიგმების გადაფასების, ახალი თამაშის წესების გარკვევის, ახალ რეალობაზე მორგების [ჭარაია, 2020], და მეტიც, ეკონომიკური პოლიტიკის ხელახალი გააზრების აუცილებლობის საკითხიც კი დააყენა [ბენაშვილი, 2020]. მათი ეს შეხედულებები ეხმაურება პროფესორ ვლ. პაპავას შეხედულებას, რომელიც ჩვენ ამ სტატიის დასაწყისშივე აღვნიშნეთ. ახალ რეალობაზე მორგების და შეცვლილ გარემოსთან მცირე ბიზნესის სწრაფი ადაპტირების ერთ-ერთ საშუალებად მეცნიერები ასახელებენ ISO-9001 სტანდარტსაც. ამ სტანდარტის დანერგვისას, კომპანიის მენეჯმენტი ვალდებულია იღებს შეიმუშაოს და მოახდინოს იმ უნარ-ჩვევების ანალიზი, თუ როგორ უნდა მოერგოს თანამშრომელი ახალ სიტუაციას, როგორ იმუშაოს დისტანციურად ეფექტიანად და უსაფრთხოდ, როგორ იქონიოს კომუნიკაცია თანამშრომლებთან და ა. შ. [საჩალელი ლ. & საჩალელი ნ., 2020]. მეცნიერები ამბობენ იმასაც, რომ ამ სტანდარტების დანერგვა მრავალ სირთულეებთან ასოცირდება. ამის მიუხედავად, ეს სიახლე მხარდაჭერას და იმის გარკვევას საჭიროებს, გამოდგება

თუ არა ISO სტანდარტის მოდელი პანდემიის პირობებში ეფექტური მუშაობის უზრუნველსაყოფად და ბიზნესის უწყვეტობის სანდო მექანიზმად. ამას სპეციალური გამოკვლევა სჭირდება.

დასკვნები და რეკომენდაციები

ჩვენი კვლევის შედეგებით იმ დასკვნას ვაკეთებთ, რომ „COVID-19“-ით გამოწვეულმა პანდემიამ დიდი უარყოფითი გავლენა მოახდინა საქართველოს ბიზნესზე. 2020 წელს 2019 წელთან შედარებით შემცირდა პროდუქციის გამოშვებაც, ბრუნვაც და დასაქმებაც.

პანდემიამ გამოიწვია ატიპიური კრიზისიც. ჩვენ მხარს ვუჭერთ მაღალი რანგის ქართველ მეცნიერებს და მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შემდეგი ღონისძიებების გატარება:

- საქართველოს მეცნიერებმა დაიწყონ ატიპიური კრიზისის შესწავლა;
- დაინერგოს საქართველოში უმუშევართა დაზღვევა;
- მთავრობის მმართველი პარტიის ეკონომიკურმა გუნდმა მოახდინოს შექმნილ სიტუაციასთან ეკონომიკური პოლიტიკის მორგება;
- მცირე ბიზნესში მოხდეს ISO-9001 სტანდარტის იმპლემენტაცია.

REFERENCES:

1. Papava V. (2020). Citation: On the Atypical Economic Crisis under the COVID-19 Pandemic, Economics and Business Journal, 4, 9-16.
2. Kakulia M. & Capanadze N. (2020). Citation: Impact of Anti-pandemic Restrictions on Economic Growth: Visible and Invisible Loss. Economics and Business Journal, 2, 17-39.
3. Mekvabishvili E. (2021). Citation: Coronomic Crisis Challenges for the and Georgia. Economics and Business Journal, 1, 27-33.
4. Kurdgelia n. (2021). Citation: Impact of the COVID-19 pandemic on the functioning of small and medium-sized businesses in Georgia. The magazine „Economist“ , #2, 148-155. (In Georgian)
5. Tokmazishvili M. (2017). Citation: Supporting the Development of Small and Medium Enterprises (Development of Value Growth), Tbilisi, National Parliamentary Library of Georgia. (In Georgian)
6. Business Sector in Georgia (2020). Citation: Statistical Publication, National Statistics Office of Georgia. 110. (In Georgian)
7. Business Sector in Georgia (2021). Citation: Statistical Publication, National Statistics Office of Georgia. 110. (In Georgian)
8. Kakulia M., (2020). Citation: Lessons from the Economic Crisis for Georgia, The magazine “Economics and Business”, 2, 44-55. (In Georgian)
9. Bocheidze L., Chinchaladze M., (2020). Citation: New tasks for the social economy in the wake of the COVID-19 pandemic crisis. The magazine “Business-Engineering”, 3-4, 93-95. (In Georgian)
10. Archvadze J. (2021). Citation: Transformation of State Function in the Post-Pandemic Period, The magazine “Economics and Business”, 1, 34-43.
11. Charaia V. (2020). Citation: Coronomics - Danger or Opportunity, The magazine “Economics and Business”, 2, 68-72. (In Georgian)
12. Benashvili G. (2020). Coronomiks - The Necessity of Re-Understanding Economic Policy, The magazine “Economics and Business”, 2, 72-81. (In Georgian)
13. Sachaleli L., Sachaleli N. (2020). Citation: The role of ISO standards in business development in the pandemic period, The magazine “Business-Engineering”, 3-4, 187-190. (In Georgian)